Кацярына МЯДЗВЕДЗЕВА

РАЗЛАМАШКІ МАЙСТРА ЛЮФТА

Аповесць

Кацярына Мядзведзева нарадзілася 10 чэрвеня 1980 года ў Брэсце. Філолаг. Казачніца, празаік. Пераможца міжнароднага літаратурнага конкурсу «Дзіцячы Партал-2006» (Украіна). Галоўная мара — выхад зборніка казак у адным з беларускіх выдавецтваў.

Прафесар гартаў уводзіны да Антонавага дыплома і на вачах змрачнеў.

— Даражэнькі, што за тэма? — сказаў ён нарэшце. — Я разумею, нікому не хочацца вывучаць музычныя скарбонкі, усім рэдкасці падавай. Я разумею, што разламашкі майстра Люфта — гэткая прыгожая казка, шмат каго натхніла паступіць менавіта да нас, у школу вытанчаных рамёстваў. Але і вы ж мяне зразумейце! У дыпломе павінна быць практычная частка: фатаграфіі, схемы, аналіз вытворчасці, распрацоўкі мадэлі. А калекцыя разламашак — і вы гэта ведаеце не горш за мяне — на выставы не вывозіцца, захоўваецца ва ўдавы майстра Люфта пад замком! Старая ашалела, нікога не пускае ў дом. На якім матэрыяле вы збіраецеся працаваць? Міфы і легенды нашага мястэчка? Старыя газетныя артыкулы ды чорна-белыя здымкі трыццацігадовай даўнасці? Вы праваліце дыплом!

— Але я напісаў мадам Люфт ліст з просьбай прыняць мяне! — горача запярэчыў Антон. — Упэўнены, яна не адмовіць. Я збіраюся пагасцяваць у яе і зрабіць фотаздымкі калекцыі, а таксама, з дазволу гаспадыні, падрабязна вывучыць дзве-тры разламашкі і апісаць іх.

— А маладзік з нябёсаў вы заадно не дастанеце? — пацікавіўся прафесар. — Ніколі яшчэ не бачыў такой саманадзейнасці. Майце на ўвазе, да аўторка ў вас ёсць час памяняць тэму дыплома. А потым я з’язджаю на канферэнцыю, і ўжо тады выкручвайцеся як хочаце.

Антон забраў сшытак і выйшаў.

Зразумела, ён ведаў, што так і будзе: што яго высмеюць аднакурснікі ды скептычна паставіцца прафесар. Але ён ведаў і тое, што разламашкі былі зусім не вывучаны. Загадкавыя рэчы, якія на выгляд здаюцца нечым адным, а насамрэч з’яўляюцца зусім іншым. Ніхто не ўмеў іх рабіць, хоць усе марылі навучыцца. На чорным рынку за разламашку прапаноўвалі шалёныя грошы. Калекцыянеры дрыжалі над кожным экзэмплярам. І калі Антон збіраўся прысвяціць чамусьці сваё жыццё, дык гэта — вывучэнню і стварэнню разламашак. Гэта вам не гадзіннікавы механізм сабраць са спружынак і зубчастых колцаў. Разламашкі — мастацтва, паэзія, мара!

На дыванку пад дзвярамі Антона чакаў ліст. Ад мадам Люфт. Ён чытаў яго, калі ішоў у студэнцкую сталоўку, і яго твар усё больш хмурнеў.

«Сябручок, — было напісана там мудрагелістым почыркам. — Дом майстра Люфта — не гасцініца для студэнтаў, а таксама не музей. Вашу просьбу змушана адхіліць. З прывітаннем, мадам Люфт».

— З прывітаннем, — прамармытаў Антон. — З прывітаннем…

— Антон! — да хлопца падсела яго аднакурсніца Юлія.

Вочы ў страуса большыя, чым ягоны мозг. Пра Юлію можна было смела казаць тое ж самае. Мабыць, за прыгожыя вочы яе і трымалі ў школе, іншых прычын Антон не ведаў, таму што вучылася дзяўчына вельмі дрэнна.

— Чаго журышся? Благія весткі? — спытала яна на здзіўленне зацікаўлена.

— Ды ўжо ж, — прамармытаў ён.

— Знаёмы почырк, — прагаварыла Юлія. Выхапіла ліст, прабегла вачамі. — Вой, толькі не кажы, што ты сур'ёзна вырашыў заняцца Люфтавымі разламашкамі!

— Аддай! — ускінуўся Антон. — Чым хачу, тым і займаюся. Што тут такога?

— Ды нічога асаблівага, — яна паціснула плячамі. — Гэта свайго роду благая традыцыя. З году ў год у школе знаходзяцца дзівакі, якім падавай міфічныя разламашкі міфічнага Люфта. Усімі шляхамі яны спрабуюць пракрасціся ў прыстанак засмучанай удавы, каб увачавідкі ўбачыць калекцыю. І, што самае цікавае, пасля гэтага яны ніколі не вяртаюцца ў школу. Адны з глуздоў з'язджаюць, другія трапляюць у турму за спробу крадзяжу з узломам…

— Адкуль такая дасведчанасць? — спытаў Антон хмура.

— Ды бачыш, — яна агледзелася па баках, — са згоды дырэкцыі я вучуся тут пад выдуманым прозвішчам. А насамрэч майстар Люфт даводзіўся мне родным дзедам. І на выхадныя я з'язджаю туды, дзе не гасцініца і не музей. Да маёй ненагляднай бабулі з прыветам.

Антон разявіў рот.

— І што вы ўсе знаходзіце ў дурных дзядулявых забаўках? — прагаварыла Юлія задуменна. — Барахло барахлом. Для мяне, дык каралі з чорных перлін ці брыльянтавыя дыядэмы — значна цікавей.

— Ты бачыла разламашкі? Можа, і ў руках трымала?! — недаверліва спытаў Антон.

— Само сабой, — кіўнула яна. — Не разумею, што ў іх асаблівага? Размаляваныя дзеравякі ды бляшанкі. Дзецям, можа, такое і цікава. А дзяўчаты, накшталт мяне, аддаюць перавагу даражэйшым цацкам.

— Юлія! — Антон учапіўся ў яе. — Юлія!

— Не працягвай, у мяне адкрылася здольнасць да тэлепатыі, — усміхнулася яна. — Прапаную абмен. Ты пішаш за мяне дыплом па каралях з перлін усходніх мораў, а я бяру цябе на выхадныя ў дом бабулі Люфт.

— Ды я напішу сто дыпламоў за магчымасць дакрануцца хоць да адной разламашкі! — усклікнуў Антон. — Але скажы, твая бабуля… не будзе лаяцца, калі ты прыедзеш дахаты не адна? Гэта прыстойна?

— Што-небудзь прыдумаем, — Юлія зірнула на ручны гадзіннічак. — На тваім месцы я б не расседжвалася. Бібліятэка зачыняецца ў восем, а я заўтра павінна паказаць выкладчыку першы раздзел.

Жыллё майстра Люфта было падобна да легендарных разламашак. Няскладны, рознакаляровы, дзівакаваты дом з мноствам вежак, мансард, флюгераў і, невядома навошта, з байніцамі. Мабыць, каб адстрэльвацца ад дакучлівых прыхільнікаў.

Кутняе акно на другім паверсе было забрана кратамі. Хутчэй за ўсё, менавіта там жыла бабуля Люфт у абдымку з каштоўнай калекцыяй. У акне па суседстве курыла пякучая брунетка нявызначаных гадоў. А ў акенцы мезаніна сядзела дзяўчынка з коскамі і пускала мыльныя бурбалкі.

— Мая стрыечаная сястра Кіра, — буркнула Юлія. — На рэдкасць надакучлівае стварэнне. Тая, што паліць, — яе маці Аліна. Дужа з'едлівая асоба, не прымай яе словы на веру, гэта істэрыка па сыходзячай маладосці. Імкніся клікаць яе па імені, за «цётку» можа аплявуху ўляпіць. І ў цэлым, не надта звяртай увагу на маё сямейства, яны з дзівацтвамі. Зрэшты, як і ўсе.

Дзверы ім адчыніла сама бабуля Люфт. Далікатная сталая лэдзі ў іскрыстай чорнай сукенцы. На шыі ў яе вісеў масіўны залаты ключ, аздоблены дыяментамі. Не горш дыяментаў паблісквалі і бабуліны вочы, калі яна расцалавала спачатку Юлію, потым Антона, чаму апошні невымоўна здзівіўся.

— Дзеці мае, як я радая, — прагаварыла яна, бадзёра ўстрасянуўшы сівымі кудзеркамі. — Чысціце пёркі, пераапранайцеся, праз паўгадзіны вячэра.

Бабуля віртуозна развярнулася на высокіх абцасах і накіравалася ў глыбіні дома. Толькі цяпер Антон заўважыў, што яе суправаджаў чорны калматы сабака, памерам з дарослую авечку.

— Гэта Люфі, — растлумачыла Юлія, — дзядуля ў ім душы не чуў.

Яны падняліся на другі паверх.

— Што ты сказала пра мяне? — спытаў здзіўлены Антон. — Я не чакаў такога ветлівага прыёму.

— Даведаешся за вячэрай, — Юлія адчыніла дзверы. — Вось твой пакой. І не забудзься надзець гальштук. Бабуля вельмі педантычная ў пытаннях этыкету.

— Твой пакой побач? Раптам мне штосьці спатрэбіцца.

— Нават не ведаю, што табе можа спатрэбіцца ў маім пакоі? — прагаварыла Юлія задуменна. — Не, я жыву ў іншым канцы калідора.

Антон прысеў на ложак і расчыніў чамадан. Неабходна было апрануць нешта прыстойнае, каб уразіць бабулю-арыстакратку. Ён узрадаваўся, што захапіў касцюм.

Тут дзверы адчыніліся, і ў пакой увайшла тая самая дзяўчынка з мыльнымі бурбалкамі, Кіра. Цяпер у яе руках быў нейкі трапічны пупс. А следам за ёй уціснуўся ў дзверы Люфі і пачаў уважліва абнюхваць Антона.

— Прывітанне, — павітаўся Антон. — Я ведаю, ты Кіра, сястра Юліі.

Дзяўчынка моўчкі глядзела на яго вялікімі сінімі вачамі, якіх наогул не бывае ў прыродзе. Яе сукенка — пышная, з вялікім карункавым каўняром і стужкай замест пояса — нагадвала лялечную. Унучка майстра Люфта, падумаў Антон. Напэўна, менавіта ў гэты момант, поруч з казачнай накрухмаленай дзяўчынкай, ён усвядоміў нарэшце, дзе знаходзіцца, і ў яго трохі закруцілася ў галаве.

— Скажы, ты памятаеш свайго дзядулю Люфта? — спытаў ён. — Які ён быў? Ён распавядаў табе казкі на ноч?

Дзяўчынка ўсё гэтак жа моўчкі глядзела на яго. Люфі таксама. Гэтыя двое быццам чакалі ад яго нейкіх слоў ці ўчынкаў, і Антон крыху разгубіўся.

— Чым абавязаны? — спытаў ён ненатуральна ветлівым тонам.

— Кіра, дзетка, ты стамляеш нашага дарагога госця, — раздаўся голас з калідора, і ў пакой зазірнуў поўны лысаваты мужчына. — Карл, бацька гэтага цудоўнага стварэння, — прадставіўся ён.

— Адрамантуй маю лялька, калі ласка, — сказала Кіра.

— Тваю лялька ніхто не зможа паправіць, бо яе рабіў сам дзядуля Люфт, — хмыкнуў лысаваты Карл. — Не стаў маладога чалавека ў няёмкае становішча.

— Не, чаму ж, я паспрабую! — загарэўся Антон. Яго рукі прагна цягнуліся да рэчы, зробленай самім майстрам. — Дазволь, я зірну?

Кіра працягнула яму ляльку і тут жа выбегла. Чорны сабака патрухаў следам, абвёўшы Антона змрочным поглядам.

— Не марнуйце дарма час, малады чалавек, мая вам парада, — пакруціў галавой Карл. — Лепш згуляем у карцішкі. Покер, прэферанс, у падкіднога?

— Прабачце, не гуляю, — развёў рукамі Антон.

— Э-э, што за моладзь пайшла, — расчаравана працягнуў дзядзька і схаваўся за дзвярамі.

Антон толькі гэтага і чакаў, каб драпежна накінуцца на лялькy. Але яго чакала расчараванне. Гэта быў даволі прымітыўны трапічны паяц, зусім мяккі навобмацак, набіты каменьчыкамі ці крупамі. І што ў ім можа быць зламана, калі ён, як кажуць, без касцей?

Тут з'явілася Юлія ў вячэрняй сукенцы колеру шампанскага і з ніткай перлін ледзь не да пупка.

— Ты што, з глуздоў з'ехаў? — прашыпела яна. — Вячэра праз дзесяць хвілін, а ты яшчэ не прыняў душ і не апрануў касцюм! Пакінь у спакоі гэтую няшчасную лялькy, Кіра ўсім гасцям з ёй надакучае, і яшчэ ніхто не разгадаў сакрэт.

Яны спусціліся ў сталовую, трымаючыся за рукі, так загадала Юлія. Антон, з вільготнымі валасамі, у касцюме і гальштуку, адчуваў сябе быццам на здымках кінастужкі. Гэта адчуванне ўзмацнілася за сталом. Сурвэткі ў срэбных колцах, графіны і соуснікі, шампанскае ў вядзерцы з лёдам, мужчыны адсоўваюць крэслы дамам, дамы ў вячэрніх туалетах, у мужчын колер гальштука супадае з колерам палосак на кашулях ды іншае…

Разглядаючы старадаўні парцалян і срэбра, Антон дзівіўся: кім жа прадставіла яго Юлія, калі дзеля яго наладжваюць такі прыём? А што сямейства Люфтаў штодня трапезнічае ў падобных дэкарацыях, яму неяк не верылася.

Ён сядзеў побач з Юліяй і разглядаў астатніх. Кіра, у чорнай аксамітавай сукенцы з асляпляльна белым каўняром, нагадвала школьніцу на іспыце. Яна роўна трымала спіну і хмурна глядзела ў пустую талерку. Яе маці нервова круціла відэлец у тонкіх пальцах з доўгімі чырвонымі пазногцямі і чамусьці драпежна ўсміхалася. Дзядзька Карл з энтузіязмам чытаў этыкетку на бутэльцы шампанскага і быў цалкам паглынуты гэтым заняткам. Бабуля сядзела ў тарцы стала і вышуквала для Люфі смачныя кавалачкі на вялікім блюдзе з мяснымі далікатэсамі. Заўважыўшы, што Антон назірае, бабуля растлумачыла:

— Люфі — ён жа не для аховы. Для натхнення. Майстар Люфт быў з ім неразлучны.

Тым часам мілавідная жанчына ў фартуху абыходзіла стол, пхаючы перад сабой сервіравальны столік з вялікай супніцай і разлівала суп срэбным чарпаком. Антон падумаў, што гэта прыслуга, і быў здзіўлены, калі жанчына таксама ўселася за стол, а фартух зняла і павесіла на спінку свайго крэсла. Яе прычоска збілася, некалькі каштанавых кудзерак прыліплі да лба. Юлія пазірала на яе так, нібыта саромелася. Аказалася, гэта яе маці, мадам Клара, і ў яе хатнія абавязкі ўваходзіць гатаванне ежы на ўсю сям'ю. Насупраць мадам Клары крэсла пуставала.

— На жаль, бацька Юліі ў камандзіроўцы, — сказала бабуля Люфт, заўважыўшы, куды пазірае Антон. — Але не смуткуйце, сябручок, вы пазнаёміцеся з ім пазней. Усе ціха! — загадала яна, пастукаўшы нажом па крыштальным келіху. —

Я маю паведаміць нешта прыемнае. А прыемныя навіны, як вядома, лепш выслухваць нашча. Шампанскага!

Дзядзька Карл клапатліва прыняўся адкаркоўваць бутэльку.

Бабуля паднялася, трымаючы ў руцэ напоўнены келіх. Залаты ключ пабліскваў у яе на грудзях.

— Дазвольце прадставіць вам Антона, — прамовіла яна. — Гэта жаніх Юліі. Ён зрабіў дзяўчынцы прапанову, яна дала згоду. Будучай вясной адбудзецца вяселле.

Антон папярхнуўся слінай. Вытарашчыўшы вочы, ён паспрабаваў штосьці сказаць, але яго тут жа штурхнулі нагой пад сталом. Добра так штурхнулі, з усёй закаханасцю, на якую здольна палкая юная нявеста.

— Як гаварыў майстар Люфт, складнага вам жыцця! — прамовіла бабуля, і ўсе паднялі келіхі.

Антон глядзеў на Юлію і не ведаў, як неўзаметку прашаптаць ёй усё, што ён думае. А яна падміргвала яму, піла келіх за келіхам і весялілася. Яму ж і кавалак у горла не лез. А тым часам вячэра ішла сваім ходам, усе выпівалі і закусвалі, закусвалі і выпівалі, гучалі тосты, змяняліся стравы, мадам Клара мітусілася паміж кухняй і сталовай, прыносячы новыя пачастункі, а Люфі абыходзіў усіх па чарзе, скавытаў і лісліва зазіраў у вочы.

Антон бачыў, што на яго пазіраюць. Цётка Аліна вывучальна, як на кавалак торта, быццам разважала: есці яго ці паберагчы фігуру. Дзядзька Карл — іранічна, мадам Клара — усхвалявана і з нейкім незразумелым жалем. А вось Кіра яго трохі спалохала. Дзяўчынка глядзела так пільна і злосна, быццам разгадала яго сапраўдны план. Сустрэўшыся поглядам з Антонам, яна апусціла вочы і прынялася з азвярэннем выкалупваць грыбы з валаванаў. «Яна здагадваецца», — зразумеў Антон і для блізіру пачаў ажыўлена гутарыць з Юліяй, прыкідваючыся не закаханым, але зацікаўленым. А бабуля задуменна пацягвала шампанскае і раптам ізноў пастукала нажом.

— Я хачу абвясціць тост за чалавека, які пабудаваў гэты дом. За чалавека, дзякуючы якому ўсе мы цяпер тут. За майго дарагога мужа.

— Нябожчыка-мужа, — дадаў Карл ціха, але бабуля пачула.

— Як табе не сорамна, — паўшчувала яна. — Ты старэйшы сын, спадкаемец, як смееш ты жадаць смерці бацьку?

— Але ён і напраўду памёр, — пацiснула плячамі цётка Аліна. — Пяць гадоў ужо прайшло, пара б змірыцца.

— Ён не памёр, а знік, — запярэчыла бабуля. Яна павярнулася да Антона. — Многія лічаць, што ён зрабіў разламашку, усярэдзіне якой хаваўся цэлы свет. Зазірнуў у акенца — і не выстаяў, сышоў пагуляць туды. Таму я і не растаюся з разламашкамі, нягледзячы на выгодныя прапановы, — бо ўсярэдзіне адной з іх — яго душа.

— Бог з ёй, з душой, цела дзе? — прагаварыў Карл, а цётка Аліна прамовіла лісліввым голасам: — Прадаць душу — гучыць прывабна. За яе, звычайна, даюць нядрэнныя грошы.

— Наўрад ці д'яблу цікавыя разламашкі, — хмыкнуў дзядзька Карл, — а простыя смяротныя даўно ўжо не вераць у існаванне душы.

— Шкада, што вы не цікавіцеся разламашкамі, малады чалавек, — павярнулася бабуля да Антона. — На жаль, дзеці і ўнукі майстра Люфта не адчуваюць аніякай павагі да ягонай працы.

— Ды як жа не цікаўлюся? Ды я ж, — пачаў Антон, але тут яго зноў штурхнулі пад сталом так, што ён ойкнуў і замоўк. Юлія люта зірнула на яго. Бабуля

зірнула таксама. Мабыць, у яе складвалася не лепшае ўражанне пра жаніха ўнучкі. Дзіўны нейкі, пастаянна пацепваецца, ніводную фразу дагаварыць не можа, давіцца ўвесь час.

Непрыемная тэма сышла на нішто. Бабуля завяла нудную гутарку з цёткай Кларай пра заўтрашняе меню ды спаржу. Дзядзька Карл учыніў рэвізію графінам з вінам. Цётка Аліна вымаўляла Кіры з прычыны локцяў, якія нельга ставіць на стол, а потым запаліла, страсаючы попел у сваю талерку. Кіра ж, так і не прыбраўшы локці, задуменна складала з сурвэткі фігурку жырафа. А можа, гэта быў маяк. Антон сачыў за яе рукамі, дзівячыся лоўкасці. «Дзядулева лоўкасць, дзядулева… Цікава, ці вучыў яе майстар сваім сакрэтам?» Антон уявіў сабе новую шыльду на краме: «Кіра Люфт, разламашкі ды іншае балаўство».

Калі падалі каву, Юлія паднялася з-за стала і пацягнула за сабой Антона. Яны выйшлі ў цёмную гасцёўню, а адтуль — на другі паверх. Там таксама было цёмна. Юлія ўштурхнула хлопца ў нейкі пакой.

— Паслухай, што ты сабе ўявіла?! З якой радасці ты заяўляеш, што мы заручаны? Мы так не дамаўляліся!

— А ты ведаеш іншы спосаб незамужняй дзяўчыне прывесці ў дом староннягa мужчыну? — фыркнула Юлія.

— Але гэта ж падман, — прагаварыў Антон.

— Справа таго вартая, ці не так? — Юлія пстрыкнула ўключальнікам. Антон слепа залыпаў, а калі прыгледзеўся, у яго галава закруцілася, таму што сцены ў пакоі былі абвешаны зашклёнымі паліцамі, на якіх стаялі каштоўныя, непаўторныя, унікальныя разламашкі. Ды за тое, каб патрымаць хоць адну ў руках, Антон душу быў гатовы прадаць, не кажучы ўжо пра тое, каб прыкінуцца жаніхом прыгожай дзяўчыны. Разламашкі ззялі, вабілі, запрашалі.

— Ах, — выдыхнуў ён. — Божачкі…

— Задаволены? — усміхнулася Юлія. — Вось яны, твае скарбы. І што ты знаходзіш у гэтым пыльным барахле?

— Ты не разумееш, — прагаварыў Антон.

— Любуйся, — дазволіла Юлія. — Толькі хутчэй. Пакуль нас не застукалі.

— Што? — здрыгануўся Антон. — Так мы тут без дазволу тваёй бабулі?

— Зразумела, — чмыхнула Юлія. — Яна не дазваляе малазнаёмым людзям чапаць рукамі дзядуляву калекцыю. Бачыш стрэльбу на сцяне? Бабуля часта пускае яе ў ход. Прыйшлося наплесці ёй, што ты вывучаеш банкаўскую справу і цябе цікавяць выключна акцыі ды вексалі. Аматара разламашак яна б і на парог не пусціла.

Антон, не слухаючы яе, ужо прыціскаўся носам да шкла, каб лепей разгледзець разламашкі. Спічасты капялюшык і круглы шар, курыльная люлька і бляшаная бутэлечка з залатым вечкам, табакерка, люстэрка, караблік… Караблік… Цікава, якую загадку захоўвае ён у сваім труме?

— Даўнютка бабуля іх не перабірала. Усе пыльныя, — грэбліва сказала Юлія, выцягнуўшы пару разламашак.

— На, трымай, — яна сунула Антону пясочны гадзіннік, з чырванаватым, дробназярністым пясочкам. — Ужо пяць гадоў, як іх не трэба пераварочваць, пясок сыплецца і сыплецца, — Юлія казала сумным голасам, нібы праводзіла экскурсію для школьнікаў ці турыстаў.

Потым яна дала яму ў рукі патсігар, што прыкідваўся жалезным акладам для кнігі вершаў. Зрэшты, цыгарэты таксама можна было ўсім знайсці, калі націснуць незаўважную кнопачку.

— Вось гэта, — Юлія падчапіла ногцем бліскучы завіток, і выехала бясшумна аддзяленне з дзесяццю тонкімі жаночымі цыгарэткамі, — дзед падарыў цётцы Аліне, а яна пакруціла ў руках і чмыхнула, што не чытае вершаў. Ён раззлаваўся і адабраў падарунак. Ён быў строгі, мой дзед, — прамовіла Юлія з незразумелай інтанацыяй.

— А гэты караблік насамрэч — сальніца. Гэта просценькая рэч, калісьці такія ставілі на стол, пазначаючы месца гаспадара дома. Калі дзядуля знік, бабуля прыбрала брыганціну за шкло. Абыходзімся звычайнымі, парцаляванымі сальніцамі. — А вось, — яна дастала з шафы вялікі срэбны мандарын, абцерла з яго пыл, — бабуліна ўлюбёная разламашка, адна з самых старых. Гэту штуковіну дзед ёй падарыў у дзень іх змовін. Усярэдзіне ляжалі пярсцёнкі. Бабуля часам адкрывае яе і журыцца.

— Было б выдатна пакласці ўнутр што-небудзь, — летуценна сказаў Антон. — Зрабіць тваёй бабулі сюрпрыз. Яна адкрые і — узрадуецца.

— Так, гэта было б пацешна, — пагадзілася Юлія, хіхікнуўшы. — Вось старушэнцыя здзівілася б. Вырашыла б, што дзядуля ёй з таго свету прывітанні шле.

Раптам Юлія кінулася да дзвярэй, пагасіла святло і зноў схапіла Антона за руку.

— Хтосьці ідзе! Хавай хутчэй разламашку!

Не паспеўшы сцяміць, Антон сунуў мандарынку ў кішэню.

Ён сядзеў на ложку, трымаў разламашку ў руках і адчуваў сябе сапраўдным злачынцам. Як там казала Юлія? «Адны з глуздоў з’язджаюць, другія трапляюць у турму за спробу крадзяжу з узломам». Яму і ўзлом рабіць не давялося, абышоўся крадзяжом на даверы. Нядобра, брыдка атрымалася. Трэба знайсці момант, пракрасціся і пакласці на месца. Адно цешыць: мяркуючы па колькасці пылу, мадам Люфт рэдка зазірае ў сваю скарбніцу, значыць, час ёсць.

Мандарын паступова награваўся, пераймаючы цяпло ад далоняў, Антон задуменна круціў яго так і гэтак, і ў нейкае імгненне разламашка нібы ажыла і з ціхім звонам расчынілася — не на дзве часткі, як чакаў Антон, а нібы кветка, на шэсць пялёсткаў. Так, больш трапны футарал для заручальнага пярсцёнка не прыдумаць. Можна было б і цяпер пакласці ўнутр якую-небудзь каштоўнасць, але ў Антона нічога не мелася. Ды і добра, кветка ці цукерка таксама падыдуць, бо галоўнае — неспадзеўка, галоўнае — запоўніць пустэчу. Хаця… Гэта будзе ўсяго толькі запоўненая пустэча цацачнага мандарына. А жыццё мадам Люфт так і застанецца пустым без каханага чалавека. Антон уздыхнуў і паспрабаваў сябе пераканаць, што зусім не пустое жыццё чалавека, у якога поўны дом дзяцей і ўнукаў, ды яшчэ шыкоўная калекцыя разламашак прыхавана ў спальні. Але ў глыбіні душы скробся сумнеў, ці пераважвае ўсё гэта адсутнасць таго адзінага і самага галоўнага чалавека. Антон пакуль не ведаў гэтага, ён проста тэарэтызаваў.

Сунуўшы разламашку ў верхнюю шуфляду тумбачкі, ён загасіў лямпу і лёг спаць. У доме стаяла цішыня. Ён пазяхнуў і падумаў пра тое, што пакой Юліі на іншым канцы калідора. І раптам цяпер бабуля пільнуе ў засадзе, са стрэльбай наперавес, чакаючы, калі жаніх адправіцца ў госці да нявесты. Вось дык строгія норавы ў гэтай сям’і. Цяпер рэдка такое сустрэнеш.

Ён ужо амаль заснуў, калі знадворку штосьці глуха бомкнулася аб зямлю. Антон здрыгануўся. Што за шум? Падкраўшыся да акна, ён убачыў цень у садзе. Нехта невядомы імкліва наблізіўся да дома і ўлез у акно першага паверха. Антон вырашыў бы, што ўсё яму здалося, калі б цень не выдаваў пры хадзе ледзь чутны шум. Але хто гэта? Няўжо таемны палюбоўнік цёткі Аліны? А можа, рабаўнік? Паляўнічы на

разламашкі? Раптам ён ужо ў бабуліным пакоі? Няшчасная старая звязана па руках і нагах, а рабаўнік шпурляе ў мяшок каштоўныя рэчы.

Пры думцы, што разламашкі ў небяспецы, сэрца Антона забілася моцна і хутка. Як быў, у піжаме і босы, ён выскачыў у калідор і паспеў заўважыць, як грувасткая постаць шаснула ў суседнія з ім дзверы. Хм, цікава, чый гэта пакой, падумаў Антон і тут жа абарваў сябе: ты прыехаў сюды разламашкі вывучаць ці ў чужой бялізне капацца?

Антон спаў, і яму сніўся майстар Люфт: сівы, дабрачынны дзядок у чорнай аксамітавай камізэльцы. Яны сядзелі побач за варштатам і майстравалі вятрак, які адначасова быў кавамолкай. Крылы былі пафарбаваны яркай жоўтай фарбай. Круціш ручку — і зерне мелецца ўсярэдзіне, а крылы трашчаць ды круцяцца. Антон казаў, што крылы павінны круціцца па гадзіннікавай стрэлцы, а майстар Люфт пярэчыў: — Хіба ты не ведаеш, што ветракі заўсёды круцяцца супраць гадзіннікавай стрэлкі? Гэта няпісаны закон!

— Ды што вы разумееце! — пырснуў Антон. — І наогул, вы памерлі, вось і маўчыце сабе!

— Гэта я памёр? — закрычаў майстар Люфт і выцяў Антона кавамолкай па галаве.

Антон прачнуўся, з крыкам схапіўшыся за галаву.

Перад ім стаяла Юлія з газетай у руках.

— Хіба балюча газетай? — спытала яна вінавата. — Ты не прачынаўся і не прачынаўся! А як можна спаць у такі момант?!

— У які? — спытаў Антон з’едліва. — Любячая нявеста забівае жаніха згорнутай газетай, выпадкова прыняўшы яго за камара?

— Табе ўсё жартачкі, — Юлія адкінула газету, — а ў бабулі знік самы дарагі і рэдкі экзэмпляр калекцыі! Яго выкралі ўчора, пакуль мы вячэралі. Ты не заўважыў, ці выходзіў хто-небудзь з-за стала? Я так надралася шампанскага, што нічога не памятаю, абсалютна, — яна ўзялася за галаву і застагнала.

— Жах ды і толькі! — сказаў Антон. — Трэба неадкладна выклікаць паліцыю і ачапіць дом! Магчыма, рабаўнік яшчэ не паспеў збегчы!

— Паліцыя ўжо едзе, — кіўнула Юлія.

Ён усміхнуўся і адправіўся ў ванную.

Юлія, камечачы хустачку, так і сядзела на ложку, пакуль ён прымаў душ і апранаўся. Разам яны спусціліся ў сталовую, дзе заспелі цётку Аліну з цыгарэткай у зубах і ўскудлачанага дзядзьку Карла, які спрабаваў адвёрткай адчыніць бар.

— Усё ў іх эканоміцца, — мармытаў ён, — усё у іх на ключ замкнута.

— Ты б адразу ахнуў дынамітам, — з’едліва сказала цётка Аліна. — Навошта разменьвацца на дробязі. Давай, праяві смеласць.

— Цябе аптэкару трэба здаць, — працадзіў скрозь зубы дзядзька Карл. — Яд у цябе выдатны. Чым уядаць, лепш бы з’ездзіла ў краму ды купіла мне лекі…

— Каб я табе за выпіўкай ездзіла? — цётка Аліна тузанула плячом. — Знайшоў пабягушку.

— Як у горле перасохла, — з нудой сказала Юлія. — Антоша, паспрабуй ты, у цябе рука лёгкая.

І яму ўручылі адвёртку. Замочная шчыліна не ўпершыню падвяргалася падобнаму нападу, яна ўся была падрапана. Мабыць, смага даймала тутэйшых жыхароў рэгулярна, і гэтак жа рэгулярна з гэтай смагай хтосьці змагаўся. За гэты час можна было ўжо зрабіць васковы злепак і абзавесціся ўласным ключыкам.

Але, мабыць, жыхары гэтага дома вылучаліся непрактычнасцю і адсутнасцю кемлівасці.

— У каго-небудзь ёсць невідзімка? — спытаў Антон. Дамы пакруцілі хораша прычасанымі галовамі.

— Можа, гэта падыдзе? — і дзядзька Карл працягнуў гальштучную шпільку. І гэта падышло. У Антона, сапраўды, былі лёгкія рукі. Гэтыя рукі выцягвалі патрэбны білет на іспыце, завязвалі гальштук віндзорскім вузлом, будавалі самыя ўстойлівыя картачныя домікі. Але ён спадзяваўся, што рукі спатрэбяцца яму ў вырабе арыгінальных, складаных, вытанчаных разламашак. А замест гэтага ўжо другі раз за суткі даводзілася прымерыць касцюм злодзея. Так, на дзіўныя ўчынкі штурхалі яго жыхары гэтага дома…

Калі ўсе выпівалі здабыты віскі, у сталовую спусцілася бабуля, у хатняй сукенцы і з жалобнай аксаміткай на шыі.

— Бабуля, ты хіба не едзеш на рынак за спаржай? — спытала Юлія.

— Які ўжо тут рынак, — адказала бабуля. — Мне цяпер не спаржы хочацца, а атруты выпіць, каб толькі не думаць пра тое, што здарылася.

— Аліна, атрута — гэта па тваёй частцы, — заўважыў дзядзька Карл, неўзаметку прыбіраючы за спіну шклянку і бутэльку. Яго жонка чмыхнула, але прамаўчала.

Усе селі за стол. Цётка Клара ўнесла глыбокае блюда з аўсянкай і пачала раскладваць кашу па талерках. У гэты момант спусцілася зверху Кіра.

— Ізноў спазняешся да сняданне, — упікнула яе Аліна.

Твар у Кіры быў бледны і рашучы. Напэўна, маці зноў адчытала яе за штонебудзь, падумаў Антон. Дзяўчынка чамусьці падабалася яму, хоць яшчэ ні разу ён не бачыў усмешкі на яе тварыку.

— Якое гора, якое гора, — прагаварыла бабуля, прыціскаючы хустачку да вачэй. — Вы чулі, Антон, пра наша няшчасце?

— Няшчасце? — перапытаў ён.

— Выкрадзена самая каштоўная разламашка, — дрыготкім голасам прамовіла бабуля. — Верагодна, гэта здарылася ўвечары, калі мы былі захоплены вячэрай і гутаркай. Вядома, вам не зразумець усяго трагізму сітуацыі, вы ж ніколі не бачылі разламашак, не ведаеце ім кошту.

Антон машынальна ківаў, усё яшчэ не верачы ў сур'ёзнасць таго, што адбываецца.

— Я ўжо выклікала паліцыю, яны будуць з хвіліны на хвіліну, — сказала бабуля, паглядзеўшы на кішэнны гадзіннік, і Антон ледзь не падавіўся аўсянкай. Тут жа, ва ўнісон яго кашлю, загрукаў дзвярны малаток.

Мадам Клара кінулася адчыняць.

— Паліцыя! — раздаўся гучны бас, і ў сталовую, грукаючы падковамі ботаў, уваліўся магутны афіцэр з закручанымі вусамі.

— Мадам Люфт, мае самыя шчырыя спачуванні! — казырнуў ён бабулі, і яна кіўнула яму з месца, як каралева.

— Не перажывайце, каштоўнасць вернецца на месца, мы зробім усё магчымае, каб адшукаць нягодніка, і ён адкажа па ўсёй строгасці закона! Ух, papадзіся ён мне! — і паліцыянт зрабіў маляўнічы жэст, як быццам адшрубоўваў камусьці галаву.

— Самы дарагі экзэмпляр калекцыі, — праенчыла бабуля, трымаючыся за скрыні.

Антон пахаладзеў, пабляднеў, , яму здалося, што ён зраўняўся колерам твару з пабеленымі сценамі пакоя. Самы дарагі экзэмпляр калекцыі спакойна ляжаў у верхняй шуфлядзе тумбачкі, рукою падаць. Божа, якая недарэчная сітуацыя. Бракавала толькі, каб яго палічылі злодзеем. Трэба неяк неўпрыкметку пракра-

сціся ў пакой бабулі і пакласці штучку назад. «Ах, як нядобра выйшла, падумаў Антон. Як нядобра!»

— Прашу прабачэння, што перашкаджаю вам снедаць, — прагрукатаў паліцыянт, — але справа не церпіць адкладу. Прашу ўсіх падняцца наверх і стаць ля дзвярэй сваіх пакояў, не ўваходзячы ўнутр. Неабходна абшукаць дом. Мадам Люфт, вы ж разумееце, гэта не з-за недаверу да дзяцей і дамачадцаў, гэта фармальнасць, так прынята.

— Рабіце сваю працу, афіцэр, — велічна адказала бабуля.

Вядома, яны не паслухаліся і не стаялі кожны ля свайго пакоя, а натоўпам пераходзілі ўслед за паліцыянтам і глядзелі, як ён капаецца ў іх рэчах… Антон, як у тумане, заўважыў толькі асобныя эпізоды з таго, што адбывалася. У спальні Юліі — нераспакаваны чамадан, да якога паліцыянт чамусьці не дакрануўся. Пад ложкам у дзядзькі Карла і цёткі Аліны — батарэя пустых бутэлек і перапоўненая попельніца. Сярод цацак Кіры няма ніводнай лялькі. А гаспадыняй пакоя, куды заходзіў гэтай ноччу незнаёмец, апынулася маці Юліі. Атрымліваецца, да мадам Клары ходзіць па начах палюбоўнік? Вось якая падманлівая знешнасць! Зрэшты, хто б казаў. Ён і сам з хвіліны на хвіліну зменіць статут прыстойнага маладога чалавека на незайздросную ролю фальшывага жаніха і раскрадальніка фамільных скарбаў…

Пакой Антона абшуквалі ў апошнюю чаргу. «Пакінулі на дэсерт», — падумаў ён. Сямейства Люфтаў стоўпілася ў дзвярах і любавалася, як паліцыянт капаецца ў чамадане Антона, вытрасае яго кашулі, запісныя кніжкі, бялізну…

— Якія займальныя рэчы, — прагаварыла цётка Аліна.

— Як табе не сорамна, дарагая, — папракнуў дзядзька Карл.

Антон стаяў ззаду ўсіх і ў яго трэсліся паджылкі. Сэрца вожыка б'ецца амаль трыста разоў за хвіліну. Антон пачуваў сябе не проста вожыкам, а псіхічна неўраўнаважаным вожыкам. Вожыкам на грані нервовага зрыву.

— Ды добра, гэта ж жаніх Юліі. Ужо член сям'і, можна сказаць. Не думаеце ж вы… — прамовіў дзядзька Карл. — Кідайце гэтыператрус, афіцэр, хадземце лепш вып'ем чарачку люфтавай налiўкі.

— Яшчэ вось тумбачку праверу, — прабасіў паліцыянт.

«Вось цікава, — лянiва падумаў Антон, — калі пераскокваць праз тры прыступкі ці атрымаецца дасягнуць уваходных дзвярэй раней, чым усе хопяцца? А калі праз чатыры?» Але чамусьці ён не змог ссунуцца з месца.

Калі адкрылі тумбачку, ён ледзь не самлеў. За спінамі іншых ён нічога не бачыў. Чаму ніхто не кідаецца на яго з праклёнамі? Чаму паліцыянт не грукоча наручнікамі, а Юлія не траціць прытомнасць ад гора?

— Не зразумеў? — сказаў паліцыянт, звярнуўшыся да астатніх.

— Які цікавы паварот падзей, — прамовіла бабуля.

Антон не вытрымаў, прыўстаў на дыбачкі і зазірнуў у пакой.

Шуфляда тумбачкі была пустая.

Дакладней, там сядзеў Кірын паяц і скаліў зубы.

Усе вярнуліся да астылай аўсянкі, а паліцыянт прыняўся складаць пратакол вобыску. Не ў сілах бачыць гэта, Антон збег наверх. Спаслаўся на тое, што яму трэба напісаць пару спешных лістоў. Ён сядзеў у сваім разварушаным пакоі, круціў у руках паяца і нічога не разумеў у гэтай гісторыі. Зразумела, што яго падставілі:

паліцыянт выдатна ведаў, дзе шукаць. Але навошта ўсё гэта? Каму ён нашкодзіў? Ці разам з ім хацелі абвінаваціць і Юлію, што так неабдумана прыняла яго ў дом? Можа, тут уся справа ў спадчыне? Хтосьці жадае, каб бабуля перастала давяраць Юліі, на карысць іншых спадчыннікаў?

Дзіўна, што Юлія анічога не памятае пра тое, што сама дала яму ў рукі срэбны мандарын. Можа, яна хлусіць? Але якая ёй карысць? Хто будзе пісаць ёй дыплом, калі Антона засадзяць за рашотку? І хто выкраў каштоўнасць з тумбачкі? Юлія? Бо яна была ў пакоі раніцай, пакуль ён спаў.

Антон горка ўздыхнуў. Раней пры слове «разламашка» яго душа спявала і грала на скрыпцы, а свет абсыпаўся залацістымі бліскаўкамі. Але пасля падзей раніцы ён уздрыгваў і зладзеявата аглядаўся пры адным згадванні пра неацэнныя Люфтавыя вырабы.

Тут дзверы адчыніліся і ўвайшоў дзядзька Карл.

— Не звяртайце вы ўвагі на гэту лялька, — махнуў рукой ён, заўважыўшы паяца ў руках Антона. — Бацька Люфт часам рабіў дзіўныя рэчы. Мне, напрыклад, ён неяк падарыў кубак, з якога нельга было піць. І яшчэ калоду карт, якая ніколі не выйгравала. Я зглеў, перш чым гэта зразумеў.

Ён падышоў да акна, маркотна вызірнуў у двор і, не змяняючы тону, прамовіў: — Уліп ты, мой хлопчык. На тваім месцы я б выкінуў гэтую штуковіну куды далей, разбіў бы яе чым-небудзь цяжкім ці спаліў.

— Як жа яе спаліш, калі яна срэбная, — адказаў Антон раней, чым паспеў падумаць.

— А ты адкуль ведаеш? — падскочыў дзядзька. — Пра тое, што яна срэбная, не было сказана ані паўслова.

Ён зарагатаў і пагразіў пальцам.

— Не бойся, я цябе не выдам. Нельга спаліць — дык выкінь яе. Закапай у садзе ці ўтапі ў бочцы з дажджавой вадой. Скінь у памыйнае вядро на кухні. Потым хто-небудзь знойдзе — і будуць думаць, што ўсё выйшла выпадкова.

— Што вы, я не маю да гэтага ніякага дачынення, — прамямліў збляднелы Антон.

Дзядзька Карл хмыкнуў і выйшаў.

«Чорт ведае, што такое», — падумаў Антон. Ён нерваваўся ўсё больш. Паліцыя ў доме, ён пад падазрэннем, варта агледзець пакой бабулі на прадмет адбіткаў пальцаў — і ўсё высветліцца. Яго не выратуе, што разламашку — таксама з яго «пальчыкамі» — хтосьці прыхаваў да пары.

Ён спусціўся ўніз. Яму трэба было з кім-небудзь пагаварыць, хоць бы з Юліяй. Як-ніяк, яе ён ведаў даўжэй, чым астатніх.

У сталовай бабуля і паліцыянт пілі наліўку, абмяркоўваючы, якіх неймаверных вышынь дасягнула цяпер дактыласкапія.

— Гнісці нягодніку ў турме, хлебам і вадой сілкавацца, — паліцыянт адсёрбнуў яшчэ, азірнуўся на Антона і дадаў зычна: — І пацукі будуць начамі бегаць па яго злачынным целе.

Антона перасмыкнула.

З падносам у руках увайшла мадам Клара.

— Дарагі, зрабіць табе каву ці прынесці шкляначку віскі?

Афіцэр папярхнуўся ад нечаканасці, а потым натужліва вымавіў:

— Мадам, на жаль, я пры выкананні.